[illegible]

॥ નવમં- વસ્તુતત્ત્વમ્ ॥ ॥ ૬ - ૧ ॥

૧- પૂર્ણાત્મા પરમઃ પુમાન્ સ ભગવાન્ સચ્ચેતનાત્મૈવ સન્
નિત્યં નિર્ગુણ એવ સઁશ્રિયતિ વસન્ પ્રાગ્ વિશ્વસૃષ્ટેઃ સ્વસન્ ।
એકદ્વિત્રિચતુષ્પદાદિચિતિભિર્વિક્રમ્ય વિશ્વોદધૌ
વાચા સ્વાત્મગુણત્રિશક્તિકલયા સન્ વિશ્વરૂપો બભૌ ।

—

૨ અગ્રે તત્ર તદાદિતોઽપિ પરમઃ પૂર્ણામૃતત્વેશ્વરઃ
સિદ્ધોઽપ્યન્તરનુન્મિષન્નપિ બહિઃ સન્નપ્રમેયોઽર્થતઃ
આસીત્ સોઽયમસન્નિવૈવ પુરુષશ્ચિત્સત્તયા અન્તતઃ
પૂર્ણો બિન્દુરિવૈવ સર્વ બાહ્ય ગુણતઃ શૂન્યઃ સ્વયં વસ્તુતઃ ।

—

૩- ત્રૈગુણ્યે નિરુપાધિકે નિજપદે પૂર્ણે સ્થિતિર્બ્રહ્મણઃ
ક્ષીરાબ્ધૌ નિજસત્ત્વ શેષશયને સા યોગનિદ્રા હરેઃ ।
શમ્ભોઃ પ્રસ્તરખણ્ડયોગપરદૃઙ્મુદ્રા સમાધૌ રતિઃ
પ્રાક્ સૃષ્ટેઃ પ્રલયાન્તતોઽપિ ચ સમા વાચા સ્વશક્ત્યાધૃતિઃ ।

—

૪- અગ્રે વિશ્વવિસૃષ્ટિતોઽપિ પરતઃ પ્રાક્ પૂર્વમાદૌ પરે
સૂક્ષ્મે તત્સમયે ત્વસત્યપિ મહદ્ભાવાદિશૂન્યેઽપરે ।
આદ્યે વસ્તુનિ તદ્ગુણાદિરહિતે દેશે ચ કાલેઽર્થકે
તત્સાક્ષાત્ પુરતોઽગ્રતઃ પ્રથમતઃ સ્યાત્ સંહૃતૌ ચાન્તતઃ ।

—

૫ અગ્રં તત્પરમં પદં ચ ચરમં સ્વાદાદ્યમત્યન્તિમં
લક્ષ્યં પૂર્ણમનાદ્યનન્તમપરં પ્રત્નં સમં ચોત્તમમ્ ।
ગુહ્યં સ્વાન્તરિતે પરાત્પરતમં સર્વસ્વશૂન્યાર્થકં
સત્તં તત્સમસૂક્ષ્મયાઽન્તરદૃશા બુદ્ધ્યાઽગ્ર્યયાઽસન્નિયમ્ ।

~

૬- સૂક્ષ્મં તત્પરમાણુમાનગણનાશૂન્યં સદાસન્તિકં
સર્વાર્થાસ્પદવાગખણ્ડપરમવ્યોમાત્મકં સ્વાક્ષરમ્ ।
સર્વાધારક-સર્વસાધકકલા કાલત્રયૈકાશ્રયં
સત્ત્વં કેવલચેતનાત્મકરણ પ્રજ્ઞાનમૂલાશ્રયમ્ ।

~

૭- વિશ્વસ્યાભ્યુદયાય સર્વહવનાદેકોઽવશિષ્ટઃ સ્વતઃ
તસ્મિન્ વિશ્વમખે તપોઽનલમુખે સ્વાત્માનમધ્યન્તતઃ ।
ઇન્દ્રાત્મા સ્વયમાજુહાવ સકલં તત્પારમૈશ્વર્યતઃ
સ્વાત્મન્ સર્વલયેન સામરસતઃ પૂર્ણઃ સ્વરાટ્ સર્વતઃ ।

~

૮- તસ્મિન્ યજ્ઞમુખે સમસ્તહવનાન્નામાવશેષં ગતઃ
વાચા સ્વાર્થ-સમૈકરસ્યકલયા તન્નિર્વિશેષેઽગ્રતઃ ।
યદ્યદ્રૂપમરૂપકં ચ સગુણં તદ્ બ્રહ્મણો નિર્ગુણં
વાચોઽપિ પ્રણયેત્ સમં હિ સકલં તન્નામરૂપાદિકમ્ ।

~

૯- સ્વાત્મારામસમે દૃગાદ્યુપરમે હૃદ્વાગ્વિરામાસ્પદે
શ્રદ્ધા-શાન્તિ-સુધામૃતાભયરસે સર્વસ્વવિશ્રામદે ।
મૌનેઽગ્રેઽન્તરપાદવાઙ્ મનસચિન્નૈસર્ગનિર્વેદતઃ
કાચિત્ સ્ફૂર્તિકલા દૃગાત્ સ્વરસતઃ કસ્માદકસ્માત્ સ્વતઃ ॥

~

૧૦- સન્તોનાયમનુન્મિષન્ સમવિદન્ સોઽનુદ્બ્રુવઁશ્ચાવદન્
લીનઃ સ્વાન્તરસાવસન્નિવ વસન્ પૂર્ણસ્થિદાત્માલસન્ ।
અગ્રે સુપ્તિ-સમાધિ-મૌનકલયા સત્તાત્મશક્ત્યા હસન્
સોઽન્તે પૂર્ણવિરામતોઽયમહમા વાચાજગાર સ્ફુરન્ ॥

~

૧૧- સત્યૈકાગ્ર-યુગ-ત્રયાદિ-બહુશઃ સર્વાત્મસત્તોદયે
ચિત્સુન્મેષણતઃ સદઙ્કુરમુખં સર્વાત્મભાવોન્મુખમ્ ।
એકાગ્ર્યં તદસઙ્ગરમ્યમદ્વયમપિ સ્યાત્ સર્વબીજાત્મકં
વિશ્વસ્યાભ્યુદયે સ્થિતૌ પ્રતિલયે તન્મૂલમધ્યાગ્રકમ્ ॥

~

૧૨- દૃક્ સૈકાઽપિ નિજાક્ષિપક્ષ્મયુગલદ્વારાઽગ્રબિન્દૂદિતા
ચિત્સુન્મેષ-નિમેષશક્તિકલિકા વિશ્વાગ્રમૂલાત્મિકા ।
પ્રાક્ પ્રત્યક્ પરનૈજલક્ષ્યયુગલપ્રસ્થાનસત્તાન્વયં
સૂર્યજ્યોતિરિવૈવ સર્વમુખતઃ શાન્ત્યોદિયાય સ્વયમ્ ॥

~

૧૩- કાકાક્ષીવ તદેકમેવ નિશિતં સ્વાન્તદૃગગ્ર્યં પરં
બ્રહ્માત્માઽઽત્મનિ સર્વતોમુખગતેઃ સૂર્યેન્દુલિન્દ્રગ્રવત્ ।
પ્રાક્ પ્રત્યગ્-બહિરન્ત-રૂર્ધ્વ દિગધો વામાન્યદક્ષોત્તરા
દિક્ પક્ષોભયચિત્સમાશ્રયગતેઃ સર્વાન્તરાત્મોદગાત્ ।

—

૧૪- સૂર્યજ્યોતિરદોઽન્તરક્ષિકરણં સદ્રૂપદૃગ્ દર્શકં
તચ્છબ્દશ્રવણે દિગન્તરખિલં શ્રોત્રં પ્રતિશ્રુત્ સ્વકમ્ ॥
શ્રોત્રાક્ષીક્ષિચિદૈક્યગમ્યમખિલં તન્નામરૂપાત્મકં
સત્ત્વં તત્તદશૈકમેવ તદુભાત્ સર્વોઽત્ર ચક્ષુઃશ્રવાઃ ।

—

૧૫- સત્યં બ્રહ્મ તદેકમેવ સતતં સૈકૈવ વાક્ તત્સમા
સત્યાસત્ય-ગુણાગુણાદિ-સદસદ્રૂપાત્મકં સદ્વિતમ્ ।
નક્તાહન્ય-તમઃ પ્રકાશકલયા તત્કૃષ્ણશુક્લાત્મકં
સૂર્યાચ્ચાન્દ્રમસં તદાદિમિથુનં તેજોરસૈકાત્મકમ્ ।

—

૧૬- સ્ફૂર્તિઃ સાઽગ્ર્યસમગ્રભૂતિકલયા સર્વાગ્રગા વાક્ પરા
સૈકૈવાપિ તુ વાચ્યવાચકચિતા દ્વેધાઽભ્યુદીર્ણાઽપરા ।
વાગર્થાત્મકનામરૂપલસિતા તાદાત્મ્યયોગોદિતા
સૈકાત્માદ્વિતયી દ્વિપાન્મિથુનવત્ પૂર્ણાચતુષ્પાન્મતા ।

—

૧૭- નેત્રે દ્વે ઇહ બાહ્યગોલકગતે પક્ષદ્વયેઽધિષ્ઠિતે
એકાગ્રાન્તરદૃષ્ટિબિન્દુમુખતો દ્વૈધાત્મનાનૂદિતે ।
તસ્માદ્ દ્વે અપિ લોચને સુનિયતે વૃત્ત્યા સદૈવાયતે
સ્યાતામેકત એવ પક્ષત ઉભે લક્ષ્યૈકસન્દૃગ્યતે ।

૧૮- સત્યાત્માઽગ્રત એક એવ નિવસન્ દ્વૈધાત્મભૂવસ્સ્વયં
સૈકાત્મા દ્વિશિરાઃ સ એવ વિબભૌ સત્સાત્મકૌ તાવુભૌ ।
નાસત્યૌ નયુગાદ્દસદ્ગુણકૃતાદ્ ભેદાદ્દસત્યૌ નગ્ના
યોગાત્તૌ પુનરશ્વિનાવભવતાં સત્યૌ સમૈકાત્મકૌ ।

૧૯ તાદૃગ્રૂપશિરોદ્વયૈકતનુભૃન્નૃણામિદાનીમપિ
સ્ત્રીપુંયુગ્મમથાપિ શક્તિયુગલં પુંયુગ્મકં દૃશ્યતે ।
એવં પૂર્વતરૌ પવિત્રવદનૌ પુણ્યાત્મકૌ પૂરુષૌ
રાજાનાવિતિ ચૈતિહાસિકમતૌ વિદ્વદ્વરાનૂદિતૌ ।

૨૦- તેજઃસત્ત્વતનૂભૃતૌ સમહિતૌ નિત્યં મિથઃ સઙ્ગતૌ
દેવાનાં ભિષજૌ સુદિવ્યપુરુષૌ તેજોરસૈકાત્મકૌ ॥
સૂર્યાચન્દ્રમસૌ દ્વિદૈવતપરૌ દેવાવહોરાત્રગૌ
અગ્નીષોમગુણૌ વુતાન્તિકદૃશા દ્યાવાપૃથિવ્યાત્મકૌ ॥

૨૧- અગ્નીષોમમયૌ સમસ્તકલયા જ્યોતીરસૌ તાનુભૌ ક્રૌધ
ઘોરાઘોર—સતીક્ષ્ણતરૌ પ્રશાન્તવપુષૌ તૌ રુદ્ર-શક્ત્યાત્મ-
આદ્યં સન્નિયુતં જગત્સમુદયે તત્સન્નિધાનં સ્વયં
તૌ માતાપિતરૌ સમસ્ત જગતામાધારભૂતાશ્રયૌ ॥

—

૨૨- સાયમ્પ્રાતરપાસ્ય રાત્રિદિનયોઃ સ્તાત્ક્રષ્ણાશુક્લાત્મનોઃ
નક્તોષસ્ય-તમઃ પ્રકાશગુણયોર્મધ્યે વિરૂપાત્મનોઃ ॥
સન્ધ્યા સા દ્વિતયી તૃતીયપદભાક્ નસ્તઃ પૃથક્ તે ઉભે
એકસ્ય દ્વિ વિભાગતઃ સમુદિયાત્ સન્ધિર્દ્વયોર્યોગતઃ ॥

॥ અન્તરિક્ષમ્ ॥

૨૩-

—

૨૪ શ્રીગઙ્ગાયમુના સિતાસિતમહાનદ્યો સ્તયોઃ સઙ્ગમે
સન્ધ્યાત્મૈવ સરસ્વતી પ્રવહતિ સ્યાદ્ ગુપ્તગામિન્યસૌ ॥
ચન્દ્રાદિત્યકવામદક્ષિણનસો રક્ષ્ણોરિડાપિઙ્ગલા
નાડ્યોઃ પ્રાણચિતાઽભ્યુદેતિ સહસા સન્ધિઃ સુષુમ્ણા-
(ગ્નિકા ॥

॥ આજ્ઞાચક્રમ્ ॥ ॥૮-૭॥

(રુદ્ર - ૨)

૨૫- શ્રીમત્ત્ર્યમ્બકસત્ત્રિનેત્રચિતિયુક્ત સોમસૂર્યાગ્નિદૃક્
તત્રાદ્યે ઇડવામદક્ષપરકે ઇચ્છાક્રિયાશક્તિકે ॥
જ્ઞાનાખ્યા તુ તૃતીયકાઽગ્નિપરકા દૃક્ સ્યાદ્ ભ્રુવોઃ સન્ધિગા
ગુહ્યાઽન્તર્નિહિતા પરાઽઽન્તરતમા મૂર્ધન્યવિજ્ઞાનદૃક્ ॥

૨૬- બ્રહ્માણ્ડં યદખણ્ડમેવ પરમવ્યોમાત્મકં વ્યાપકં
તદ્ દ્વૈધ્યાઽત્ર વિભેદચિન્તિતપરા તત્કુક્કુટાણ્ડવત્ ॥
દ્વે તે તચ્છકલે બભૂવતુરિમે દ્યાવાપૃથિવ્યૌ તયોઃ
સન્ધાવન્તરિતેઽન્તરિક્ષમપરં ગુહ્યં પદં મધ્યમમ્ ॥

૨૭ સિદ્ધં તદ્ ભુવનત્રયં સુવિતતં ભૂમ્યન્તરિક્ષદ્યુભિઃ
વાગ્ભિર્વ્યાહૃતિભિઃ સુવાચ્યમુદિતં તદ્ ભૂર્ભુવઃસ્વઃપદૈઃ ॥
તેજોઽબન્નમયં તદગ્નિજલભૂ ભૂતત્રયાખ્યં મહત્
(જ્ર)
પ્રત્યેકં ત્રિવૃતં ત્રિદૈવવૃતં સૂર્યેન્દુવહ્ન્યાસ્થિતમ્ ॥ (ધૃતમ્)

૨૮ પ્રત્યક્ષં જડમધ્યખણ્ડમખિલં બ્રહ્માણ્ડસન્મણ્ડલં
સર્વેષાં સુખકૃત્ સમાશ્રયપદં સ્વાર્થે પરાર્થેઽવ્યલમ્
તત્સર્વવ્યવહારસિદ્ધિકરણં સત્પ્રત્યયૈકાસ્પદં
લોકે ભૌતિકમેવ સર્વગુણતઃ શ્રેષ્ઠં પ્રધાનં જગત્ ॥
(મુખતઃ)

૨૯ દિવ્યં કેવલમેવ ચેતનપરં પ્રત્નં જગત્ કારણં
તત્સર્વાસ્પદમાદિસિદ્ધમખિલાત્ સત્યં પરોક્ષં પરમ્ ।
તજ્જ્ઞાનાત્ પરમાર્થમોક્ષસુખદં તદ્વિશ્વસત્તા~~સ્પદં~~શ્રયં
સર્વેશાત્મકવસ્તુ નિર્ગુણપરં બ્રહ્મૈકમેવાગ્રિયમ્ ।

—

૩૦ સિદ્ધં ચિદ્જડવસ્તુયોગકલિતં જીવેન્દ્રિયાદ્યાત્મકં
સર્વેષામપિ તત્સ્વકીયમુચિતં પ્રાપ્તં હિ સર્વાન્તરમ્ ।
સર્વજ્ઞાનગુણક્રિયાદિ વિષયે શાન્ત્યૈ સમાધૌ સુખે
સર્વાર્થૈશ્ચ પરોક્ષમેવ સકલાધ્યાત્મમેવોત્તમમ્ ।

—

૩૧- એકૈકં ન ભવેત્ પ્રમાણપરકં સર્વાર્થસિદ્ધ્યર્થિનાં
ન્યૂનં ન્યાયદૃશામપૂર્ણમપરં સ્યાદેકદેશીયકમ્ ।
તસ્માચ્છાસ્ત્રદૃશા સમાનનયતસ્તત્ત્રયૈક્યાન્વયાત્
પૂર્ણં સર્વમતેન સત્યમચલં સત્સામરસ્યોર્જિતમ્ ।

—

૩૨ આત્માઽઽસીદિહ કેવલો નિરપરઃ નૈકઃ સ રેમે
પ્રાકાઙ્ક્ષીદ્વિતયઃ પુમાનપિ યથા દ્વૌ સ્ત્રી-પુમાંસૌ યુતૌ ।
સોઽસ્વાત્મત એવ તત્ર બહુધાભાવાદિકામાત્ પૃથક્
દ્વેધાઽઽત્માનમમું ચકાર સહસા તસ્માત્ સ્ત્રિયં નિર્મમે ।

—

३३ एकः सन् परमः पुमान् स भगवान् सन्नीक्षमाणः स्वयं
सर्वः कामयमान आत्मतपसा भूयो बहु स्यामिति च
इन्द्रो आत्मन्येव समात्मशक्तिसदृशा द्वैधा बभूवात्मवान्
एकं सद् द्वितयं समस्तमुदगात् तत् स्यादनेकात्मकम्

२

३४- सत्यं तत् परिपूर्णसत्त्वकलया सर्गे ततो वै वले
वाच्यावाचकशक्तितत्त्वपरया सिद्धं सदैवाचलम् च
तस्मिन्नेतत् समासिकान्वितिपरा वाग्वस्तु तन्मात्रका
स्वात्मानं द्विधती स्वधा प्रभवती स्वधीः स्वयं धीयते च

२

३५ द्वैधात्मन्यपि तत्र वस्तुयुगलं न स्यात् स्वयं तद् बहु
प्रत्नं प्रत्युदितं ह्यनेकमपि सत् क्लृप्तं द्वयोरेव तत् च
तद्वाच्यस्वव्ययात्रिशक्तिपरया शक्त्यान्वितानन्वयिया
पूर्णात् प्रतिनिर्मितो निजसुतं स्वीयं तृतीयं परम् च

२

कृ
३६ तस्मात्तत्र तृतीयवस्तुनिभवात् भूयो न मैत्रा बहु
प्रत्यक्षेण कृतार्थतामुपजगौ पूर्णः परः पूरुषः च
तद्विद्वं सुरभारती श्रुतिमुखे प्राप्ते तृतीये पदे
सम्प्राप्तं बहुमान्यतां बहुवचः संश्रूयते संस्कृते च

२